

захворювання на виразкову хворобу дванадцятипалої кишки порівняно з дітьми без психофізичних вад розвитку ( $10,5 \pm 0,7$  років та  $14,2 \pm 0,5$  відповідно).

5. З'ясовані клінічні особливості перебігу виразкової хвороби дванадцятипалої кишки у дітей без ПФВР: наявність мало- та асимптомних клінічних форм у 29,0% пацієнтів; виявлення перших клінічних ознак хвороби у вигляді ускладнень (шлунково-кишкова кровотеча, рубцево-виразкова деформація слизової оболонки дванадцятипалої кишки) (8,1%). Така ж закономірність відмічена і у дітей з ПФВР. Однак, частота виявлення ускладнених форм захворювання була достовірно вищою (14,7%).

6. Особливостями клінічного перебігу ПСП у дітей з ПФФР була їх більша тривалість (73,0%) та тяжкість (53,8%) проти 46,6% і 16,7% у хворих без ПФВР.

7. Виявлені кардинальні комплексні психологічні маркери розвитку ПСП у дітей з ПФФР і без них, а саме: високі рівні особистісної і реактивної тривоги (за тестом Спілбергера-Ханіна), низькі показники самооцінки та високі показники тривожності і емоційної лабільності (за тестом Р.Кеттела), низька працездатність та високі показники відхилення від автогенної норми (за проективним тестом «Добро» та «Зло» з вибором кольору).

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антропов Ю.Ф., Шевченко Ю.С. Психосоматические расстройства у детей // М.: Из-во НГМА.- 2000.- 320с.
2. Арон И.С. Психосоматические аспекты личности детей, страдающих соматическими заболеваниями // Казанский медицинский журнал. – 2000. -№2. –С.133.
3. Бройтигам В., Кристиан П., Рад М. Психосоматическая медицина: Кратк. учебн./Пер.с нем. Г.А. Обухова, А.В. Брунека; Предисл. В.Г. Остроглазова. – М.: ГЭОТАР МЕДИЦИНА, 1999. – 376 с.
4. Исаев Д.Н. Психосоматическая медицина детского возраста //СПб.: Спец.лит., 1996. – 454с.
5. Максимова Н.Ю., Милютин Е.Л. Курс лекций по детской патопсихологии // учебное пособие.- Ростов нД.: Феникс, 2000.- 576с.
6. Смулевич А.Б. Психосоматические расстройства (клиника, терапия, организация медицинской помощи) // Психиатрия и психофармакотерапия. – 2000. – Т.2.
7. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты / Издательский Дом «БАХРАХ-М».-2000.- 667с.
8. Фролькис А.В. Функциональные заболевания желудочно-кишечного тракта.-Л.-«Медицина».-1991.-224 с.
9. Albrecht F. Chronic fatigue syndrome // J. Am. Acad. Child. Adolesc. Psychiatry. – 2000. – V. 39, № 7.
10. M.W.Buchler., H.Friass, W.Uhl, P.Malfertheiner. – Berlin, Wien: Wissenschafts-Verlag; A Blackwell Publishing Company, 2002. – 614p.
11. Dunbar F. Synopsis of psychosomatic diagnosis and treatment // St. Louis., Mosby, 1948. 243p.

УДК: 372.3:616.89 - 008.434

### ДО ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ-ЛОГОПАТІВ

**Нікішенко Г. В.**

спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист,  
вчитель-логопед ДНЗ № 41 «Дударик» м. Черкас,  
консультант-логопед МПМПК

*У статті розглядається проблема мовленнєвої готовності до школи дітей старшого дошкільного віку з вадами мовленнєвого розвитку, які пройшли курс корекційного навчання в логопедичній групі дитячого садка. Це питання є актуальним не тільки з огляду на те, що відхилення мовленнєвого розвитку негативно впливають на засвоєння шкільної програми, але й тому, що на сучасному етапі заклади освіти в Україні перейшли на навчання дітей з 6-ти років. На наш погляд, шестирічні діти з порушенням мовленнєвого розвитку мають право на продовження корекційно-відновлювального впливу, адже старший дошкільний вік триває до 7 років. Пропонуємо конспект фронтального заняття, яке проводилось у форматі методичного об'єднання вчителів-логопедів дошкільних навчальних закладів м. Черкас.*

*В статті розглядається проблема речової готовності до школи дітей старшого дошкільного віку з вадами мовленнєвого розвитку, які пройшли курс корекційного навчання в логопедичній групі дитячого садка. Це питання є актуальним не тільки з огляду на те, що відхилення мовленнєвого розвитку негативно впливають на засвоєння шкільної програми, але й тому, що на сучасному етапі заклади освіти в Україні перейшли на навчання дітей з 6-ти років. На наш погляд, шестилітні діти з порушеннями мовленнєвого розвитку мають право на продовження корекційно-відновлювального впливу, адже старший дошкільний вік триває до 7 років.*

Предлагаем конспект фронтального занятия, которое проводилось в формате методического объединения учителей-логопедов дошкольных учреждений г. Черкассы.

The article considers the problem of speech readiness for school of the children of senior preschool age with defects of speech development, which un-derwent correction in speech therapy kindergarten. This question is relevant not only because the deviations in speech development negatively affect the comprehension of the curriculum, but also because at present stage in Ukraine school training for children begins at age of six years. To our opinion, six years old children with impaired speech development are entitled to a continuation of correctional and rehabilitation influence, because the senior preschool age lasts up to 7 years. We offer a synopsis of the frontal classes, which was held in the format of methodical association of teachers-speech therapists of preschool educational of Cherkasy.

**Ключові слова:** проблеми мовленнєвого розвитку, діти старшого дошкільного віку, мовленнєва готовність до школи, сприйняття усної інформації, мова як шкільний предмет, контроль та самоконтроль.

**Ключевые слова:** проблемы речевого развития, дети старшего дошкольного возраста, речевая готовность к школе, восприятие устной информации, язык как школьный предмет, контроль и самоконтроль.

**Key words:** problems of speech development, the children of senior preschool age, speech readiness for school, perception of oral information, the language as a school subject, control and self-control.

**Тема:** Корекція відхилень у мовленнєвому розвитку дошкільника та лінгвістична готовність його до шкільного навчання .

**Мета:** Сформувати у дітей більш-менш наукове уявлення про взаємозв'язок і взаємозалежність складників Всесвіту через історичне поняття Чумацтво, космічне явище Чумацький шлях та виробничу діяльність людей української компанії « Чумаки ». Виявити рівень готовності дітей-логопатів до сприйняття усної інформації, до засвоєння мови як шкільного предмета та вміння здійснювати контроль та самоконтроль в усній мовленнєвій діяльності. Прилучати дітей до культури і традицій українського народу. Виховувати шанобливе ставлення до його надбань та віри у свої власні можливості.

**Обладнання:** предметні картинки, карточки слів, карточки речень, аркуш в клітинку, аркуш з кругом, по 2 ручки різного кольору, частини цілого, карта нашої Галактики, ребус, кружечки червоного, синього, жовтого кольору; музичний центр, диск ( музичний супровід: українська народна пісня « Та й орав мужик край дороги » /в обробці/, хоровод А. Філіпенка «Сонечко», Fausto Papetti «Windmills of your mind» )

#### Хід заняття:

Орг. м-т: Логопед. - Стали ранком ми на ганок і сказали: ( діти: ) «ДОБРИЙ РАНОК!» - Сьогодні у нас в гостях кращі логопеди Черкас, поаплодуйте їм!

- Приготуйтеся до заняття. Закрийте очі. Покладіть руку на серце, там живе ваша душа. Щоби день був чудовим, у вас мають бути добрі думки. Пошліть думку з любов'ю мамі, таткові, бабусі, дідусю. Пошліть добрі почуття людям планети. Нехай всім сьогодні буде радісно. Веліть серцю творити добро. Світлі думки – це сонце для всіх. На нашому занятті ми дізнаємося про минуле України та її сьогодення.

Треба бути дуже уважним, думати, ясно говорити. Скажіть собі: «Я думаю. Я уважний. Я все здолаю!» Відкрийте свої ясні очі.

1. Готовність до сприйняття усної інформації [6]

1.1. Розуміння значення слова з контексту.

Логопед. - Почитаємо.

Чумацький промисел на Україні відомий дуже давно, ще з 15 століття. А ми з вами живемо вже в 21 столітті. Чумаки торгували рибою та сіллю. В ті да- лекі часи не було ні машин, ні поїздів, ні літаків. І для перевезення риби та солі чумаки використовували, запряжені волами, вози. Рибу та сіль привозили на во- лах з річки Дону, з Чорного та Азовського морів. Це був довгий шлях та важка робота. [1, с. 259]

• Про кого говориться в оповіданні? ( відповіді дітей: ... про чумаків)

• Де жили чумаки? ( Чумаки жили на Україні.)

• Чим торгували чумаки? (... рибою та сіллю.)

• На чому чумаки перевозили рибу та сіль? (... на волах, возах.)

• Звідки чумаки везли рибу та сіль? (... з річки Дону, Чорного та Азов- ського морів.)

• Як ви думаєте – це далеко чи близько? (... далеко, довгий шлях.)

• Як по-іншому сказати «шлях»? (... дорога, шосе.)

• Хто такі чумаки? ( ... це українці, які перевозили і продавали рибу та сіль.)

1.2. Операції ймовірного прогнозування

1.2.1. Фонологічний рівень.

Логопед. - Скажіть, скільки складів в слові ЧУМАКИ? (3) Чому? (бо 3 голосних звука )

- Назвіть голосні звуки. ( у, а, и ) - Який 1-й, 2-й, 3-й склад? (чу-, -ма-, -ки)

- Пригадайте слова :

- зі складом ЧУ. ( чудо, чудак, чудовий, чудний, чуб, чуйний, чутка, почуття, чути, відчувати, чужий, чужинець, чума, чучело, хочу, бачу, плачу, скачу...)

- зі складом МА. ( мама, маки, макітра, макогін, Максим, Македонія, магніт, магнітофон, магазин, макарони,...)

- зі складом КИ. ( Київ, київський, Китай, китайський, килим, кишенья, киця, кит, кипарис, кип'яток, кисень, кисіль, ...)

### 1.2.2. Морфологічний рівень.

Логопед. - Послухайте уважно та запам'ятайте слово, схоже на слово ЧУМАК.

А в городі буркун-зілля,

І лист опадає, –

Молодая ЧУМАЧИХА з жалю умирає. [3]

- Як ви думаєте, хто така чумачиха? ( дружина, жінка чумака)

- Пригадайте слова, в яких також є кінець –ЧИХА. (зайчиха, їжачиха, грачиха, лелечиха)

Да котилося да ясне сонце,

Стало примеркати,

Ой став же той славний ЧУМАЧЕНЬКО

Товариства прохати. [3]

- Як ніжно, лагідно сказано про чумака: чума – ЧЕНЬКО.

- Відгадайте, яке слово я хочу сказати:

Крини – (криниЧЕНЬКО), води – (водиЧЕНЬКО), рі – (ріЧЕНЬКО), верби – (вербиЧЕНЬКО), ру – (руЧЕНЬКО), леле – (лелеЧЕНЬКО)

2. Готовність до засвоєння мови як шкільного предмета [6]

2.1. Сформованість практичного мовного аналізу

2.1.1 Морфологічний рівень.

Логопед. - Докажіть слово, схоже на слово ЧУМАК:

- Ой з-за Дону, з-за ріки виходили ... ЧУМАКИ.

- Де не взялася орда – порубала ... ЧУМАКА.

- Весна красна наступає, із стріх вода капле. Молодому (кому?) ... ЧУМАКОВІ шлях – дорога пахне.

- Жінка вдома все бідує. Чумак ходить ... ЧУМАКУЄ.

- Посилає пан до Дунаю, а я Дунаю й сам не знаю – ой не пив води дунайської, не їв каші ... ЧУМАЦЬКОЇ. [3]

Логопед. - Чумацької каші і ми не їли, а пісню чумацьку, хлопчики, заспівайте.

(\* Ой, йдуть чумаки край дороги. Ой, йдуть чумаки край дороги.

Гей, гоп, цабе, рябий, тпру, край дороги. / з рухами /

\* А воли у них круторогі. А воли у них круторогі.

Гей, гоп, цабе, рябий, тпру, круторогі.

\* А погоничі чорноброві. А погоничі чорноброві.

Гей, гоп, цабе, рябий, тпру, чорноброві.

\* Та по три вози солі везуть. Та по три вози солі везуть.

Гей, гоп, цабе, рябий, тпру, солі везуть.

\* А по чотири риби женуть. А по чотири риби женуть.

Гей, гоп, цабе, рябий, тпру, риби женуть.

\* Чумаки з Криму йдуть додому. Чумаки з Криму йдуть додому.

Гей, гоп, цабе, рябий, тпру, йдуть додому. ) [3]

Логопед. - Ходили чумаки по сіль аж в Крим, а як же вони знали, куди йти, як не блукали, по чому чумаки орієнтувалися? ( по зірках )

Логопед. - Всі зірки в космосі об'єднані в мільярди галактик. Галактика, в якій наша планета Земля знаходиться, називається ... ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ. На зірки Чумацького шляху дивилися чумаки, коли шли дорогами України.

2.1.2. Фонологічний рівень.

Логопед. - Я буду промовляти слова, а ви скажіть, який один і той самий звук ви чуєте:

- ( голосний ) Астрономія, Астронавт, Астероїд, Андромеда. (а)

- Орбіта, Оріон, Овен, Омега. (о)

- (приголосний) Сонце, коСмоС, коСмонавт, Скафандр, вСеСвіт, Сатурн, МарС. (с)

2.1.3. Морфологічний рівень ( словотвір ).

Логопед. - Розглянемо карту нашої Галактики. Вона має форму спіралі. Значить вона яка? ( СПІРАЛЬНА ) [4]

- Наша Галактика має рукави. Одні рукави знаходяться зовні, то вони які? (ЗОВНІШНІ). Інші знаходяться всередині, в нутрі, то вони які? (ВНУТРІШНІ).

- А рукав, котрий знаходиться ближче до голови, який? ( ГОЛОВНИЙ )

- В цих рукавах постійно утворюються зірки. Якщо зірки тільки народилися, то вони які? ( НОВІ, НОВОНАРОДЖЕНІ, МОЛОДІ ).

- Ближче до центру «селяться» зірки, які вже давно утворилися, то вони які? (СТАРІ).

- А коли ми бачимо в небі зірки? ( вночі ). Яка зірка світить на небі вдень?(Сонце ) Що обертається навколо Сонця? ( 9 планет, астероїди, комети...) Всі ці небесні тіла утворюють навколо Сонця систему яку? (СОНЯЧНУ).

2.2. Рівень засвоєння лексико-граматичного значення слова як частини мови (синтаксичний атрибут).

Логопед. - Скажемо речення:

Сонячна система знаходиться у зовнішньому рукаві Чумацького шляху.

- Скільки слів у реченні ? (8)

- Що знаходиться у зовнішньому рукаві Чумацького шляху? ( система )

- Система яка ? ( Сонячна )
- Що робить Сонячна система у зовнішньому рукаві Чумацького шляху? (знаходиться)

• Сонячна система знаходиться де ? ( у рукаві )

- У якому рукаві? ( у зовнішньому )
- Сонячна система знаходиться у зовнішньому рукаві чого ? ( шляху )
- Якого шляху? ( Чумацького )

3. Сформованість контролю та самоконтролю [6]

3.1. Руховий контроль.

а) загальна моторика

Заспіваємо Сонцю. (хоровод по спіралі )

- Привітаємо Сонце! Будьте , як Сонце, сильними, світлими та чистими. (йогівська вправа «Привітання Сонцю» під інструментальну мелодію Папетті) 1. Станьте прямо, ноги разом, долоні складіть перед грудьми. 2. Підніміть руки над головою. 3. Нахиліться вперед, торкніться руками підлоги. 4. Присідайте і правою ногою зробіть великий крок назад. 5. Крокуйте лівою ногою назад до правої (гора). 6. Опускайте тіло вниз. 7. Просувайтесь вперед, прогніться, як кобра. 8. Гора. 9. Лівою ногою зробіть великий крок вперед. 10. Приставте праву ногу. 11. Повільно піднімайтеся, руки над головою. 12. Станьте прямо, ноги разом, долоні складіть перед грудьми . [2, с. 30]

б) дрібна моторика пальців рук.

Логопед. - Розкрийте долоню лівої руки і вказівним пальцем правої руки проведіть спіраль від зовнішнього краю долоні до її центру, промовляючи слова:

Я набираю екіпаж на Місяць і Венеру!

Несіть в ракету свій багаж, бо зачинаю двері! –

Логопед. - Поміняйте руки.

Комар – відважний капітан, усіх скликав до себе

На кукурудзяний качан, спрямований у небо. [5, с.87]

в) рух кисті руки в процесі малювання та письма

Логопед. - Може, хто з вас стане вченим, астрономом, космонавтом і буде вивчати нашу Галактику, бо ще дуже багато невідомого. Але вже сьогодні ми з вами зробимо перші астрономічні карти.

- Невідриваючи руки, проведіть спіраль Чумацького шляху. Стрілочка показує напрямок обертання і пройдіть до самого центра. ( аркуш з кругом )

- У самому центрі Галактики, на думку вчених, знаходиться чорна діра, яка все поглинає, знищує. Покладіть червоний кружечок у центр спіралі.

- Є ще білі діри, там утворюються нові зоряні тіла і знаходяться в рукавах спіралі. Викладіть сині кружечки.

- І, нарешті, Сонячна система, здогадалися яким кружечком позначимо? Вона знаходиться, ми

знаємо, на узбіччі Чумацького шляху, у зовнішньому рукаві. Покладіть жовтий кружечок.

Логопед. - Впишіть пропущену букву в назві космічного тіла та прочитайте її.

. онце, . еркурій, . енера, . емля, . арс, . пітер, . атурн, . ран, . ептун . лутон, . ісяць, . омета (діти вписують букви та по черзі прочитують своє слово)

- Позначте шлях космічного корабля, намалювавши від червоної крапки лінію на 1 клітинку праворуч, 1 вниз, 2 праворуч, 3 вгору, 1 ліворуч, 2 вгору, 2 ліворуч, 1 вгору. ( аркуш в клітинку )

- Яким коротшим шляхом можна було би полетіти? Намалюйте іншим кольором.

3.2. Зоровий контроль.

Логопед. - «1,2,3» – картинки ( кавун, горошини, вишні, велике яблуко, маленьке яблуко, зернятка ) розклади і як я їх назви.

- Порівняємо планети за величиною: Сонце – як великий кавун (як що?). Земля і Венера – як горошини (як що?). Уран і Нептун – як вишні (як що?). Юпітер – як велике яблуко (як що?). Марс, Меркурій, Плутон – як зернятка проса (як що?). Сатурн – як менше яблуко (як що?).

- Розкладіть картинки від найбільшого предмета до найменшого.

3.3. Контроль та самоконтроль усної мовленнєвої діяльності.

а) Логопед. - Закінчіть речення: Нашим домом для всіх нас є ... КОСМОС.

Космос – це краса і ... ПОРЯДОК.

- Як ви думаєте, що означає порядок ( в групі, в своїх речах, у шафі, на кухні, на вулиці, в країні, ... ) ? ( роздуми дітей )

- В кожному з вас закладені краса і порядок. У вас є все, щоб стати красивою і порядною людиною. Скажіть собі: «Я – ВСЕСВІТ!»

б) Логопед. - Поки ми живемо на планеті Земля, люди наполегливою працею

вдосконалюють себе. Якщо ви розгадаєте ребус, то дізнаєтесь про ведучого українського виробника натуральних високоякісних продуктів харчування. Це компанія ... ЧУ(МАК).

в) Логопед. - Накрийте стіл продукцією „ЧУМАК“. (з частин ціле

4. Ініціація.

Логопед. - Як ви думаєте: сьогодні є чумаки? (є, нема ...)

- Сьогодні чумаки називаються ДИСТРИБ'ЮТОРАМИ. Дистриб'ютори доставляють продукцію з виробництва до торговельних точок.

- Тепер ви стали справжніми знавцями «ЧУМАЦТВА». І ви можете вступити до «Клубу чумаків». Я вручаю кожному з вас членський квиток «Клубу». Вдома напишіть своє ім'я і дату свого народження. Дякую.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Большая советская энциклопедия: [глав.ред. А. М. Прохоров] – М.: «Советская энциклопедия», 1978. – т. 29. – 259 с.
2. Вишвагуру Махамандалешвар Парамханса Свами Махешварананда Сатья Гурудева. Йога в повседневной жизни. – Черкассы, 2004. – 30 с.
3. Закувала зозуленька. Антологія української народної творчості. – К.: «Веселка», 1989. – 323-332 с.
4. Карта нашей галактики // ГЕО. – 2005. – № 4. – С. 8
5. Січовик І. П. Весела грамота. – К.: «Веселка», 1989. – 87 с.
6. Соботович Е. Ф., Андрусишин Л. Е., Бартенева Л. И., Данилавичюте Э. А., Тищенко В. В., Трофименко Л. И. Методика выявления речевых нарушений у детей и диагностика их готовности к школьному обучению. – К.: «Актуальна освіта», 1998.

УДК 376 – 056.264.015.3:796

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ  
З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Пінчук Ю.В.

кандидат педагогічних наук, доцент  
Інститут корекційної педагогіки та психології  
НПУ імені М.П.Драгоманова

*У статті порушуються питання загальноосвітніх та спеціальних завдань з фізичного виховання дітей дошкільного віку з вадами мовлення, описано особливості їх фізичного розвитку, подано вимоги до структури заняття з фізкультури та методичні поради щодо організації й змісту фізичного виховання дітей зазначеної категорії.*

*В статті піднімається питання об загальноосвітніх та спеціальних завданнях фізичного виховання дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення, описано особливості їх фізичного розвитку, представлені вимоги до структури заняття по фізкультури, дані методичні рекомендації по організації та змісту фізичного виховання дітей зазначеної категорії.*

*This article discusses general and specific tasks of the physical education of children with preschool children with speech disorders, features of their physical development, given the requirements and structure of the physical education classes, teaching tips for organization and content of the physical education of children of this category.*

**Ключові слова:** фізичне виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, особливості фізичного розвитку дітей з порушеннями мовлення, структура заняття з фізкультури, валеологічне навчання, загартовування дітей.

**Ключевые слова:** физическое воспитание детей с нарушениями речи, особенности физического развития детей с нарушениями речи, структура занятия по физкультуре, валеологическое обучение, закаливание детей.

**Keywords:** physical education for children with speech disorders features the physical development of children speech disorders, the structure of classes of physical education, valeological training and hardening children.

Дошкільний вік вважається найсприятливішим для закладання підвалин фізичної міцності, витривалості людини, її довголіття. За допомогою систематичних фізичних навантажень, постійної рухової активності дитина пізнає навколишній світ, опановує людський досвід. Активна рухова діяльність стимулює імунітет організму дитини та сприяє її всебічному розвитку.

У спеціальних дослідженнях відмічається позитивний вплив фізичних вправ на інтелектуальну сферу дитини (Леонтьєв О.О., Лєсгафт П.Ф. Лурія О.Р., Павлов І.П., Сеченов І.М. та ін.), на формування мовлення (Антакова-Фоміна А.В., Глазиріна Л.Д., Ісеніна О.І., Кольцова М.М., Філіпова С.О. та ін.). Дослідниками було переконливо доведено, що недостатній руховий розвиток дітей

значною мірою впливає на їх загальний розвиток і на розвиток таких аналізаторних систем, як зорова, слухова, тактильна, а також в цілому на їх поведінку.

Діти з вадами мовлення, як і діти з нормальним мовленнєвим розвитком, потребують впровадження чіткої системи фізичного виховання. В процесі роботи над моторною сферою закладається основа для нормального психічного розвитку дітей та відбувається корекція мовленнєвих вад. Тому перед педагогами дошкільних закладів для дітей з порушеннями мовлення стоять такі загальноосвітні завдання з фізичного виховання:

1. Зміцнення здоров'я, загартовування дітей.